

Verruim je blik

Gezien worden in een onderwijswereld van getallen en gemiddelden

‘Meten is weten’. Een gevleugelde uitspraak van mijn vader. Mijn vader is enorm handig. Gewapend met een rolmaat, kladpapiertje en een potlood achter het oor, maakt hij met zijn ‘gouden handen’, alles wat zijn ogen zien. Vol bewondering heb ik het proces van dichtbij meegemaakt; hoe hij van een idee, een gedetailleerd bouwplan maakte, materialen verzamelde, ging bouwen, meten en vaak net zo hard moest bijshaven of aanpassen omdat elk materiaal, met unieke eigenschappen weer anders reageert op invloeden van buitenaf. Meten lijkt weten, maar hij weet dat er zonder creatief denken en flexibel en praktisch handelen uiteindelijk geen huis, kweekkas, houten vrachtauto of poppenbedje kan worden gebouwd.

Tijdens mijn afstuderen in juli 2017 bij Novilo heb ik hier vaak aan teruggedacht. Ik had me ten doel gesteld een rapportagemiddel te ontwerpen ter beantwoording van mijn onderzoeksvraag: ‘Hoe zorgen we ervoor dat ook ‘anders denkende’¹ basisschoolleerlingen gezien worden in de huidige onderwijswereld van getallen en gemiddelden’. Met *zien* als kernwoord. Geen geringe opdracht, maar tezamen met Basisschool La Res uit Enschede, een enthousiaste en innovatieve school met dito team zijn we daarin aardig – Twentse bescheidenheid – geslaagd. De waardering is de implementatie van het groei journal; een portfolio schoolrapport waar niet cijfers centraal staan maar groei in leren, creativiteit, levenshouding en de persoonlijke ontwikkeling van het kind.

Graag geef ik een inkijkje in de totstandkoming van het groei rapport.

Het zit er wel in, maar komt er niet uit

De onderzoeksvraag trigger was nog zo’n dooddoener: ‘het zit er wel in, maar komt er niet uit’. De uitspraak geeft aan dat we signaleren dat er zit meer in een kind zit dan het op dat moment laat zien. Grofweg kun je stellen dat er een – intuïtieve – discrepantie wordt waargenomen in het gedrag dat de leerling in de klas of thuis laat zien, ten opzichte van ‘harde’ in getallen en gemiddelden uitgedrukte uitkomsten van

¹ Onder ‘anders denkende’ basisschoolleerlingen worden alle leerlingen verstaan die zich dermate moeten aanpassen aan de manier waarop er onderwijs wordt gegeven waardoor ze niet kunnen zijn wie ze zijn, belemmering in denkvermogen ondervinden of niet hun volledige leerpotentieel of capaciteiten kunnen tonen. Het talent van creatief (hoog)begaafde-, divergente-, beelddenkende-, onderpresterende-, hooggevoelige-, leerlingen blijft vaak onopgemerkt in een onderwijswereld van getallen en gemiddelden.

zijn of haar schoolse prestaties. Daarnaast wekt de uitspraak min of meer de suggestie dat een kind bewust of onbewust niet laat zien wat het kan. Alsof het de boel expres saboteert. Dit is toch moeilijk te geloven.

Het was een oude Cito vraag uit 2009 die de blik deed verruimen: als je een boomstam in 4 stukken wilt zagen, hoe vaak moet je dan zagen²?

Een ogenschijnlijk simpele vraag waar iedereen gemakkelijk punten op kan scoren. Zeker als je ook nog eens uit antwoorden mag/moet kiezen:

a) 2 keer

b) 3 keer

c) 4 keer

Het behoeft weinig uitleg dat het gros zal kiezen voor antwoord b, 3 keer zagen. Chapeau! Volgens het Cito is dit het correcte antwoord. Echter, stel dat je een 'anders denkende' leerling bent. Laten we haar Sophie noemen. Een kind met een ongekend talent. 'Gezegend' met de creatieve gave om meerdere oplossingen voor vragen/problemen te zien. Bij een vraag als deze presteert zij het om in de war te raken. Dat ligt vast aan het kind, denken we maar al te snel. Alleen zij vraagt zich af of de boomstam³ nog in de volle grond staat of al is omgehakt. Ze denkt verder, zoekt verbanden en ziet de dubbelheid van het woord boomstam. De vraagstelling is niet duidelijk genoeg en zij ziet dat álle antwoorden kunnen. Welke moet ze kiezen? Kostbare tijd gaat voorbij. Als de boomstam al omgehakt is, dan is antwoord a, 2 keer zagen efficiënter en economischer. Of zal ze voor antwoord b gaan? Nee, zo simpel kan het niet zijn. Als de boomstam nog in de volle grond staat, dan moet de boom eerst nog omgehakt worden alvorens het met 3 zaagsnedes in 4 stukken gezaagd te krijgen. Dat betekent een extra zaagsnede en kom je uit op antwoord c, 4 keer. Sophie kruist het meest efficiënte antwoord a, 2 keer, aan. Helaas Sophie.

Heeft Sophie laten zien wat er in zit? Ja zeker. Komt het eruit? Ja zeker. Is het correct te stellen dat 'het er wel in zit, maar er niet uitkomt'? In mijn optiek laat een kind altijd zien wat er in zit. Het is alleen de vraag of wij het (willen) *zien*. Hierbij moeten we soms verder kijken dan getallen en gemiddelden laten zien. Luisteren naar het verhaal er achter. Meer vertrouwen op intuïtie, een woord afkomstig uit het Latijn en letterlijk 'innerlijk zien' betekent.

² CITO vraag 2009

³ Van Dale - opgaand gedeelte van een boom

Kijken ≠ zien

Ruim 80% van alle informatie die we tot ons nemen, bereikt ons via de ogen. Toch is kijken is niet hetzelfde als zien. We kijken met onze ogen, maar zien met onze hersenen. Zien is de juiste betekenis geven aan een waarneming. Of wel het correct interpreteren van de aangeboden informatie verkregen door te kijken, te luisteren en er over na te denken. Dat is nog niet zo'n heel gemakkelijk klus als ons beeld 'vertroebeld' wordt door eerdere ervaringen, gestandaardiseerde toetsen en testen, getrokken vergelijkingen, gevormde overtuigingen, overgeleverde wijsheden en aangeleerde vaardigheden.

Deze oude cito vraag bleek een eye opener bij het *zien* van kinderen. Tegelijkertijd gaf het een frontrustend signaal daar de gevolgen, voor het niet zien van kinderen met een ongekend talent of het onjuist interpreteren van cijfers, niet gering zijn. Er ligt niet alleen onderpresteren, faalangst ontwikkeling, verlies aan zelfvertrouwen of opbouw van een negatieve levenshouding op de loer, maar ook misdiagnoses of niet terecht komen in het vervolgonderwijs dat bij je past.

Metten óm te weten

Getallen en gemiddelden. Het is zo verleidelijk om ze direct voor waar aan te nemen. Ze zijn zo lekker duidelijk, concreet en tijdsbesparend. Toch is het in het belang van elk kind om onze blik te verruimen. Beseffen dat een cijfer niet het einde van een verhaal is, maar het begin om te luisteren naar het verhaal erachter. Om zoveel mogelijk kinderen op de onderwijskaart te krijgen, om kinderen écht te laten groeien is het noodzakelijk om niet alleen cognitieve, analytische vaardigheden te toetsen maar ook – formatief verkregen – creatieve en praktische vaardigheden te meten... juist óm meer te weten.

Verruim je blik – groei journaal

Het groei journaal is een portfolio rapport met als doel ieders *blik* te verruimen. Van het kind, de leerkracht, de ouders/verzorgers, opa's en oma's of ooms en tantes. Een persoonlijk rapport dat recht doet aan kinderen, waar elk kind, ook het 'anders denkende' kind, trots op kan zijn. Het geeft (zelf)inzicht – zonder oordeel – in dromen, denken en doen en brengt eigen gestelde doelen in kaart. Het is een op groei en ontwikkeling gericht communicatiemiddel, waar levenshouding, analytische, creatieve en praktische vaardigheden – summatief en formatief verkregen – in tezamen komt en het onzichtbare, zichtbaar maakt.